ePublishing

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 26, No 1 (2021)

Special Issue: Developmental Psychology. Research, applications and implications

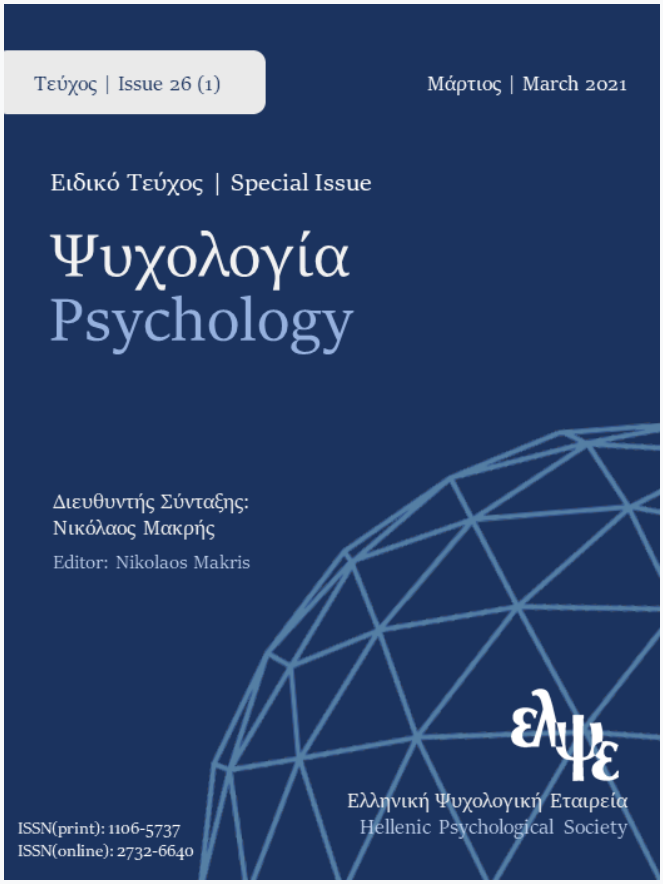

Shy temperament in childhood: investigating the role of maternal mind-mindedness

Plousia Misailidi, Sofia Orfanidou

doi: 10.12681/psy_hps.26243

Copyright © 2021, Πλουσία Μισαηλίδη, Σοφία Ορφανίδου

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Misailidi, P., & Orfanidou, S. (2021). Shy temperament in childhood: investigating the role of maternal mind-mindedness. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, *26*(1), 13–22. https://doi.org/10.12681/psy_hps.26243

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 25/01/2026 22:06:37

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ | PSYCHOLOGY, 26 (1), 13-22

Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία
Hellenic Psychological Society

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ | RESEARCH PAPER

Ντροπαλή ιδιοσυγκρασία στην παιδική ηλικία: διερεύνηση του ρόλου της μητρικής νοο-προσήλωσης

Πλουσία ΜΙΣΑΗΛΙΔΗ[1], Σοφία ΟΡΦΑΝΙΔΟΥ[1]

[1]Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Μητέρες
Μητρική νοο-προσήλωση
Νοητικές καταστάσεις
Ντροπαλή ιδιοσυγκρασία
Παιδιά

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Πλουσία Μισαηλίδη
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Παιδαγωγικό Τμήμα
Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Ιωάννινα 45110, Ελλάδα
Email: pmisaili@uoi.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η έρευνα εξέτασε τη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλότητα – ως χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας – των παιδιών και στην τάση των μητέρων τους να τα αντιμετωπίζουν ως πρόσωπα με νου (νοο-προσήλωση). Συγκεκριμένα, εξετάστηκε εάν οι μητέρες παιδιών ηλικίας 5-8 ετών με ντροπαλή ιδιοσυγκρασία (n = 60) και οι μητέρες μιας ομάδας ελέγχου με παιδιά χωρίς ντροπαλότητα (n = 60) διαφέρουν ως προς τη συχνότητα και το είδος των αναφορών που κάνουν στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους. Ζητήθηκε αρχικά από τις μητέρες να περιγράψουν τα παιδιά τους (Meins & Fernyhough, 2010, 2015). Ακολούθως, εντοπίστηκαν στις περιγραφές των μητέρων οι αναφορές τους σε τρεις τύπους νοητικών καταστάσεων: επιστημικο-γνωστικές (π.χ. «σκέφτεται», «πιστεύει»), βουλησιακές (π.χ. «θέλει», «προσπαθεί») και συναισθηματικές (π.χ. «χαίρεται», «λυπάται»). Η ντροπαλή ιδιοσυγκρασία των παιδιών αξιολογήθηκε με εργαλεία που συμπλήρωσαν οι μητέρες και οι εκπαιδευτικοί των παιδιών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η νοο-προσήλωση διέφερε σημαντικά στις δύο ομάδες μητέρων. Οι μητέρες των παιδιών με ντροπαλή ιδιοσυγκρασία έκαναν πιο συχνές αναφορές στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους και επικεντρώνονταν περισσότερο στα συναισθήματά τους από ό,τι οι μητέρες της ομάδας ελέγχου. Στη συζήτηση θίγεται η ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση της σχέσης ανάμεσα στα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών και στη νοο-προσήλωση των μητέρων τους.

Από το 1997, όταν η Elizabeth Meins περιέγραψε την έννοια της «γονεϊκής νοο-προσήλωσης»,[1] πολλοί ερευνητές έχουν μελετήσει την τάση των γονέων – κυρίως των μητέρων – να αντιλαμβάνονται και να αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους ως πρόσωπα με νου, δηλαδή ως πρόσωπα που έχουν επιθυμίες, προθέσεις, πεποιθήσεις και άλλες νοητικές καταστάσεις. Το πιο σημαντικό ίσως εύρημα αυτών των ερευνών είναι ότι υπάρχουν ατομικές διαφορές στη νοο-προσήλωση των μητέρων (π.χ. Meins et al., 2011). Ένα ερώτημα που απασχολεί τα τελευταία χρόνια τους ερευνητές στο συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο είναι σε ποιον βαθμό οι διαφορές αυτές στη μητρική νοο-προσήλωση συνδέονται με ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών. Με άλλα λόγια, το ερώτημα είναι εάν συγκεκριμένα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού συσχετίζονται με την τάση της μητέρας του να το αντιμετωπίζει ως «πρόσωπο με νου».

[1] Με τον όρο *γονεϊκή νοο-προσήλωση* αποδίδουμε στα ελληνικά τον αγγλικό όρο *parental mind-mindedness* (Meins, 1997. Meins & Fernyhough, 2010, 2015), ο οποίος περιγράφει την τάση του γονέα να επικεντρώνεται, δηλαδή να εστιάζει την προσοχή ή το ενδιαφέρον του, στις νοητικές καταστάσεις του παιδιού του και «όχι απλά να το αντιμετωπίζει ως οντότητα με ανάγκες που πρέπει να ικανοποιηθούν» (Meins et al., 2003, σελ. 1194).

© 2021, Πλουσία Μισαηλίδη, & Σοφία Ορφανίδου
Άδεια CC-BY-SA 4.0

Οι προηγούμενες έρευνες που εξέτασαν τη σχέση ανάμεσα στη μητρική νοο-προσήλωση και στα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών έχουν δείξει ότι χαρακτηριστικά όπως η ηλικία (Wang et al., 2017) και ορισμένες γνωστικές ικανότητες των παιδιών, όπως ο εκτελεστικός έλεγχος (Gagné et al., 2018) και η θεωρία του νου (Kirk et al., 2015. Lundy, 2013. Lundy & Fyfe, 2016), συσχετίζονται θετικά με τη συχνότητα με την οποία οι μητέρες κάνουν αναφορές στον νου των παιδιών τους (βλ. McMahon & Bernier, 2017). Στον αντίποδα αυτών των ευρημάτων, άλλες έρευνες παρουσίασαν ευρήματα που δείχνουν ότι χαρακτηριστικά όπως το φύλο (McMahon & Meins, 2012. Meins et al., 2013) και η λεκτική και μη λεκτική νοημοσύνη των παιδιών δεν συσχετίζονται με τη νοο-προσήλωση των μητέρων τους (Laranjo et al., 2014. Meins et al., 2002, 2003).

Ένα ατομικό χαρακτηριστικό των παιδιών που άρχισε πρόσφατα να απασχολεί τους ερευνητές που μελετούν τη μητρική νοο-προσήλωση είναι η ιδιοσυγκρασία. Η σχέση της μητρικής νοο-προσήλωσης με την παιδική ιδιοσυγκρασία αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης τριών προηγούμενων ερευνών. Στην πρώτη, οι Meins et al. (2011) εξέτασαν εάν η νοο-προσήλωση συσχετίζεται με τις αντιλήψεις των μητέρων για την ιδιοσυγκρασία των βρεφών τους. Η ιδιοσυγκρασία αξιολογήθηκε από τις ίδιες τις μητέρες με την Κλίμακα Βρεφικής Συμπεριφοράς της Rothbart (1981), ενώ η νοο-προσήλωση μετρήθηκε μέσω παρατήρησης και καταγραφής των σχολίων που οι μητέρες έκαναν για τον νου των βρεφών τους κατά τη διάρκεια σταθμισμένων επεισοδίων αλληλεπίδρασης μητέρας-βρέφους. Τα ευρήματα έδειξαν ότι η νοο-προσήλωση των μητέρων δεν συσχετιζόταν με την ιδιοσυγκρασία των παιδιών τους.

Η δεύτερη έρευνα των Demers et al. (2010) εξέτασε εάν οι αντιλήψεις των μητέρων για την ιδιοσυγκρασία των βρεφών τους στους 12 μήνες μπορούν να προβλέψουν τη νοο-προσήλωσή τους 6 μήνες αργότερα. Τα ευρήματά τους ενίσχυσαν την υπόθεση ότι η μητρική νοο-προσήλωση και η παιδική ιδιοσυγκρασία συσχετίζονται: οι μητέρες που αξιολόγησαν τα βρέφη τους ως «εύκολα» όταν αυτά ήταν 12 μηνών, έκαναν επίσης περισσότερα θετικά σχόλια για τις νοητικές καταστάσεις τους όταν τα τελευταία ήταν 18 μηνών. Τέλος, στην τρίτη έρευνα των Baretto et al. (2016) εξετάστηκε – μεταξύ άλλων – η σχέση της νοο-προσήλωσης των μητέρων με μεμονωμένες διαστάσεις της ιδιοσυγκρασίας των ηλικίας 4-5 ετών παιδιών τους. Βρέθηκε ότι η τάση των μητέρων να κάνουν αναφορές στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών συσχετιζόταν θετικά με μία διάσταση της παιδικής ιδιοσυγκρασίας, την εξωστρέφεια, αλλά όχι με δύο άλλες διαστάσεις της, τον έλεγχο με προσπάθεια και το αρνητικό θυμικό.

Συνοψίζοντας, οι έρευνες που έχουν εξετάσει τη σχέση της νοο-προσήλωσης των μητέρων με την παιδική ιδιοσυγκρασία είναι ελάχιστες και τα ευρήματά τους αντικρουόμενα. Σε κάποιες η σχέση αυτή επιβεβαιώνεται και σε άλλες όχι. Επιπλέον, από τα ευρήματα των ερευνών που παρουσιάστηκαν προκύπτουν δύο ακόμη βασικά συμπεράσματα: (α) αφενός, ότι δεν είναι βέβαιο εάν τελικά η νοο-προσήλωση των μητέρων συνδέεται με όλες τις διαστάσεις της παιδικής ιδιοσυγκρασίας (βλ. έρευνα Baretto et al., 2016), (β) αφετέρου, ότι δεν υπάρχουν δεδομένα για τη σχέση της μητρικής νοο-προσήλωσης με την ιδιοσυγκρασία παιδιών που είναι μεγαλύτερα των 5 ετών. Επομένως, είναι αναγκαίο να διερευνηθεί εάν η νοο-προσήλωση των μητέρων συσχετίζεται και με άλλες διαστάσεις της παιδικής ιδιοσυγκρασίας πέραν αυτών που έχουν μελετηθεί μέχρι σήμερα και επιπλέον να διερευνηθεί η σχέση αυτή σε παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας.

Μία από τις πολλαπλές διαστάσεις της παιδικής ιδιοσυγκρασίας είναι η ντροπαλότητα. Ως ντροπαλότητα ορίζεται η τάση ορισμένων παιδιών να αισθάνονται ένταση, ανησυχία και αμηχανία κατά τη διάρκεια των κοινωνικών τους αλληλεπιδράσεων, κυρίως με αγνώστους ενήλικες ή/και με συνομηλίκους τους (Buss, 1985. Buss & Plomin, 1984, 1986. Crozier, 2002). Ο Kagan (1994) υπολόγισε ότι στη βρεφική ηλικία περίπου το 15% των παιδιών εκδηλώνει συμπεριφορές που υποδηλώνουν ντροπαλότητα, ενώ άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι η ντροπαλότητα παραμένει σταθερή με την πρόοδο της ηλικίας (Xu et al., 2007, για επισκόπηση βλ. Rapee & Coplan, 2010), επηρεάζοντας τόσο τις διαπροσωπικές σχέσεις όσο και την κοινωνική προσαρμογή των παιδιών (Crozier, 2000. Rubin, Burgess, & Coplan, 2002. Rubin et al., 2009).

Μολονότι ένας αυξανόμενος αριθμός ερευνών επιβεβαιώνει τις βιολογικές βάσεις της ντροπαλότητας (Buss & Plomin, 1984. Kagan, 2003. Schmidt et al., 2001), άλλες έρευνες έχουν δείξει ότι οι ατομικές διαφορές στην ανάπτυξή της συνδέονται με γονεϊκές μεταβλητές. Για παράδειγμα, έχει βρεθεί ότι γονεϊκές συμπεριφορές όπως η υπερπροστατευτικότητα, η υπερβολική φροντίδα και ο αυξημένος γονεϊκός έλεγχος, συσχετίζονται με υψηλά επίπεδα ντροπαλότητας στην παιδική ηλικία (Rubin et al., 1999. Rubin, Burgess, & Coplan, 2002. Rubin, Burgess, & Hastings, 2002). Από την άλλη πλευρά, γονεϊκά χαρακτηριστικά όπως η ευαισθησία και η ζεστασιά έχουν συνδεθεί με πιο χαμηλά επίπεδα ντροπαλότητας και απόσυρσης των παιδιών (Park et al., 1997. Wood et al., 2003). Όλα αυτά τα ευρήματα υπογραμμίζουν την ανάγκη να διερευνηθεί η σχέση ανάμεσα στην ντροπαλή ιδιοσυγκρασία των παιδιών και στη νοο-προσήλωση των μητέρων τους.

Στόχος – Ερευνητικά ερωτήματα

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλότητα, ως χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας παιδιών ηλικίας 5-8 ετών, και στη μητρική νοο-προσήλωση. Στην έρευνα πήραν μέρος μητέρες παιδιών με ντροπαλή ιδιοσυγκρασία και μητέρες παιδιών χωρίς ντροπαλότητα. Τρία ήταν τα ερωτήματα που εξετάστηκαν: Πρώτον, εάν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις δύο ομάδες μητέρων (με και χωρίς ντροπαλότητα) ως προς την τάση τους να κάνουν αναφορές στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους. Δεύτερον, εάν οι δύο ομάδες μητέρων διαφέρουν ως προς το είδος των νοητικών καταστάσεων στις οποίες κάνουν αναφορά κατά την περιγραφή των παιδιών τους. Συγκεκριμένα, διερευνήθηκαν οι διαφορές στη συχνότητα με την οποία οι μητέρες των δύο ομάδων κάνουν αναφορές στις γνωστικο-επιστημικές, συναισθηματικές και βουλησιακές νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους. Τρίτον, λαμβάνοντας υπόψη προηγούμενες έρευνες οι οποίες έδειξαν ότι η ηλικία των παιδιών και η γονεϊκή νοο-προσήλωση συσχετίζονται (βλ. Wang et al., 2017), εξετάστηκε επίσης εάν η ηλικία των παιδιών ασκεί επίδραση στη νοο-προσήλωση των δύο ομάδων μητέρων (με και χωρίς ντροπαλότητα).

Μέθοδος

Συμμετέχοντες – Διαδικασία επιλογής τους

Στην έρευνα πήραν μέρος 120 μητέρες παιδιών ηλικίας 5-8 ετών (M = 7,53 έτη, SD = 1,06, εύρος: 5,08 έως 7,95). Από αυτές οι μισές (n = 60) ήταν μητέρες παιδιών με ντροπαλή ιδιοσυγκρασία και οι υπόλοιπες (n = 60) είχαν παιδιά που δεν ήταν ντροπαλά. Τα δύο φύλα των παιδιών (αγόρι, κορίτσι) αντιπροσωπεύονταν σχεδόν ισότιμα στις δύο ομάδες μητέρων.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για τον εντοπισμό των μητέρων και την ταξινόμησή τους στις δύο ομάδες (με και χωρίς ντροπαλότητα) ήταν η ακόλουθη: Δόθηκε αρχικά σε εκπαιδευτικούς σε νηπιαγωγεία και σε δημοτικά σχολεία δύο μεγάλων αστικών κέντρων μια σύντομη περιγραφή ενός ντροπαλού και ενός κοινωνικά επαρκούς και όχι ντροπαλού παιδιού και τους ζητήθηκε να εντοπίσουν ο καθένας στην τάξη του – εφόσον υπήρχαν – έως δύο μαθητές που ανταποκρίνονταν σε αυτές τις περιγραφές. Ακολούθως, εστάλησαν μέσω των σχολείων επιστολές στις μητέρες των παιδιών που υποδείχθηκαν από τους εκπαιδευτικούς, οι οποίες εξηγούσαν τους στόχους της έρευνας και ζητούσαν τη συναίνεσή τους να συμμετάσχουν οι ίδιες και τα παιδιά τους σε αυτή.[2] Σε όσες μητέρες συμφώνησαν να συμμετάσχουν εστάλησαν για συμπλήρωση τα εξής: (1) μία

[2] Τα δεδομένα που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία συγκεντρώθηκαν από την πρώτη συγγραφέα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης έρευνας, η οποία εξετάζει τη σχέση ντροπαλότητας - θεωρίας του νου στην παιδική ηλικία όπως και τις συνδέσεις της πρώτης με γονεϊκές μεταβλητές. Εδώ παρουσιάζονται τα δεδομένα που αφορούν τη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλότητα των παιδιών και στη νοο-προσήλωση των μητέρων τους μόνο. Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τις κκ. Μαρία Παρασκευοπούλου, Ιωάννα Μανουρά και Μαρία Τάντου για τη συμμετοχή τους στη συλλογή μέρους των δεδομένων προγενέστερης πιλοτικής έρευνας, τα αποτελέσματα της οποίας συνέβαλαν στην επιλογή και προσαρμογή των εργαλείων που αξιοποιήθηκαν στην παρούσα.

κλίμακα για την αξιολόγηση της ντροπαλότητας ως χαρακτηριστικού της ιδιοσυγκρασίας των παιδιών τους, (2) ένα εργαλείο αξιολόγησης της νοο-προσήλωσης των μητέρων και (3) ένα ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Από τις 136 μητέρες που αρχικά συμφώνησαν να συμμετάσχουν στην έρευνα μόνο οι 120 επέστρεψαν συμπληρωμένα τα ερωτηματολόγια (ποσοστό επιστροφής: 88,2%), ενώ από αυτά αξιοποιήθηκαν στην ανάλυση τα 112, καθώς στα υπόλοιπα οκτώ (6,6%) τα δεδομένα ήταν ελλιπή.

Εργαλεία

Κλίμακα ντροπαλότητας. Οι μητέρες αξιολόγησαν την ντροπαλότητα των παιδιών τους με την Κλίμακα Ντροπαλότητας που περιλαμβάνεται στο Ερωτηματολόγιο Συμπεριφοράς των Παιδιών (Children's Behaviour Questionnaire, CBQ, Rothbart et al., 2001). Η Κλίμακα Ντροπαλότητας αποτελείται από 13 προτάσεις που περιγράφουν τη συμπεριφορά που εκδηλώνει ένα παιδί σε διαφορετικές περιστάσεις της καθημερινότητας (π.χ. «Είναι ντροπαλός/ή ακόμη και όταν βρίσκεται με ανθρώπους που γνωρίζει αρκετά καλά»). Από τις μητέρες ζητήθηκε να δηλώσουν, με τη βοήθεια μιας επταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert (όπου 1 = δεν ισχύει καθόλου και 7 = ισχύει πάρα πολύ), σε ποιον βαθμό ίσχυε για το παιδί τους αυτό που περιέγραφε η κάθε πρόταση. Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της Κλίμακας Ντροπαλότητας έχουν ελεγχθεί από τους κατασκευαστές του CBQ (Rothbart et al., 2001). Στην παρούσα έρευνα η εσωτερική συνοχή της ελληνικής εκδοχής της Κλίμακας Ντροπαλότητας ελέγχθηκε με τον συντελεστή αξιοπιστίας Cronbach's α και βρέθηκε ότι ήταν αρκετά ικανοποιητική (α = 0,87).

Εργαλείο μέτρησης της νοο-προσήλωσης. Η νοο-προσήλωση των μητέρων εξετάστηκε με μια προσαρμογή του εργαλείου αξιολόγησης νοο-προσήλωσης που σχεδιάστηκε από τους Meins et al. (1998). Συγκεκριμένα, ζητήθηκε από τις μητέρες να περιγράψουν το παιδί τους με την εξής οδηγία: «Περίγραψέ μου τον/την [όνομα παιδιού] όσο πιο αναλυτικά μπορείς». Κωδικοποιήθηκαν, σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών του εργαλείου, οι αναφορές των μητέρων: στις νοητικές καταστάσεις (βλ. Πίνακα 1), στις συμπεριφορές (αλληλεπίδραση του παιδιού με τους άλλους ή δραστηριότητες, π.χ. «είναι φιλικός»), στα φυσικά χαρακτηριστικά (εξωτερική εμφάνιση, ηλικία ή σειρά γέννησης παιδιού, π.χ. «είναι όμορφη») και σε άλλα γενικά χαρακτηριστικά του παιδιού που δεν εντάσσονται στις προηγούμενες κατηγορίες (π.χ. «είναι αξιαγάπητη»). Η νοο-προσήλωση υπολογίστηκε ως το πηλίκο του αριθμού των νοητικών αναφορών διά του συνολικού αριθμού των αναφορών (νοητικών, συμπεριφορικών, φυσικών και γενικών) που εντοπίστηκαν στην περιγραφή της κάθε μητέρας. Η κωδικοποίηση των περιγραφών έγινε από τις δύο συγγραφείς. Ο βαθμός συμφωνίας των δύο συγγραφέων/κριτών ήταν k = 0,94.

Σε μια προσπάθεια επίσης να διερευνηθεί η συχνότητα με την οποία οι μητέρες έκαναν αναφορές σε διαφορετικούς τύπους νοητικών καταστάσεων, υπολογίστηκε ξεχωριστά και ο αριθμός των αναφορών τους στις γνωστικο-επιστημικές, συναισθηματικές και βουλησιακές καταστάσεις των παιδιών τους (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1
Τύποι νοητικών καταστάσεων που εξετάστηκαν στις περιγραφές των μητέρων

Τύποι Νοητικών Καταστάσεων	Παραδείγματα
Γνωστικο-επιστημικές	πιστεύει, γνωρίζει, σκέφτεται, συμφωνεί, υποθέτει, θυμάται κ.ά.
Συναισθηματικές	χαίρεται, λυπάται, είναι ντροπαλός/ή, θυμώνει, φοβάται, νευριάζει κ.ά.
Βουλησιακές	θέλει, σκοπεύει, προσπαθεί, χρειάζεται, ελπίζει, εύχεται κ.ά.

Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. Το ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων συμπληρώθηκε από τις μητέρες και περιλάμβανε 10 ερωτήσεις σχετικές με τα δημογραφικά στοιχεία των ίδιων των μητέρων (φύλο, ηλικία, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάσταση κ.ά.) και του παιδιού τους (φύλο, ημερομηνία γέννησης, τάξη κ.ά.).

Αποτελέσματα

Αρχικά, η ανάλυση εξέτασε το πώς βαθμολόγησαν οι δύο ομάδες μητέρων (με και χωρίς ντροπαλότητα) τα παιδιά τους στην Κλίμακα της Ντροπαλότητας. Οι μητέρες αξιολόγησαν ως «αρκετά ντροπαλά» τα παιδιά που είχαν ταξινομηθεί από τους εκπαιδευτικούς στην ομάδα της ντροπαλότητας (M = 4,08, SD = 0,38) και ως «ελάχιστα ντροπαλά» εκείνα που οι εκπαιδευτικοί είχαν χαρακτηρίσει κοινωνικώς επαρκή και χωρίς ντροπαλότητα (M = 1,40, SD = 0,50). Η ανάλυση με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα επιβεβαίωσε ότι οι βαθμολογίες που έδωσαν οι μητέρες της πρώτης ομάδας (με ντροπαλότητα) ήταν σημαντικά υψηλότερες από εκείνες της δεύτερης (χωρίς ντροπαλότητα), $t(110) = 10{,}85$, $p < 0{,}001$.

Στη συνέχεια, η ανάλυση εξέτασε εάν υπήρχαν διαφορές στη νοο-προσήλωση των μητέρων στις δύο ομάδες: με και χωρίς ντροπαλότητα. Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε με το κριτήριο t για ανεξάρτητα δείγματα έδειξε ότι οι μητέρες των ντροπαλών παιδιών (M = 8,79, SD = 2,96) έκαναν σημαντικά περισσότερες αναφορές στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους από ό,τι οι μητέρες της ομάδας των παιδιών χωρίς ντροπαλότητα (M = 6,18, SD = 2,40), $t(110) = 4{,}89$, $p < 0{,}001$ (βλ. Γράφημα 1).

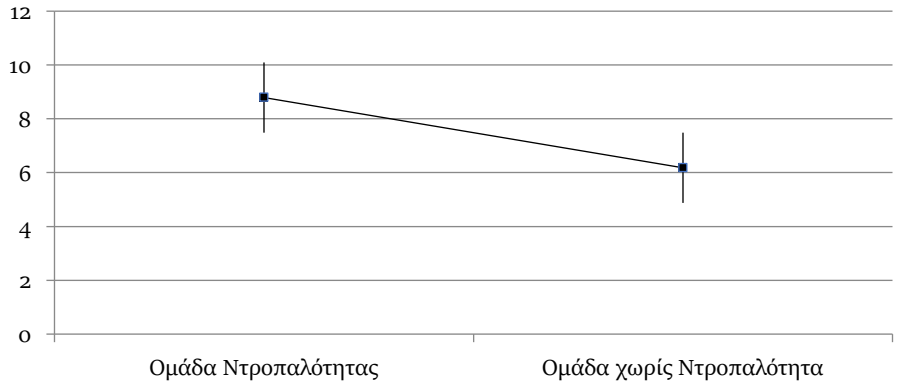

Γράφημα 1 Μέσοι όροι του συνολικού αριθμού νοητικών αναφορών
που έκαναν οι μητέρες στις ομάδες των παιδιών με και χωρίς ντροπαλότητα

Επιπλέον, σε μια προσπάθεια να διερευνηθεί το ερώτημα εάν η ηλικία των παιδιών συσχετιζόταν με τη νοο-προσήλωση των μητέρων τους, οι τελευταίες χωρίστηκαν σε τρεις υπο-ομάδες με βάση την ηλικία των παιδιών (μητέρες παιδιών ηλικίας 5-6, 6-7 και 7-8 ετών αντιστοίχως). Ακολούθως, πραγματοποιήθηκε μία 2 x 3 ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) με ανεξάρτητες μεταβλητές: τις ομάδες των μητέρων και την ηλικιακή ομάδα των παιδιών τους και εξαρτημένη μεταβλητή: τον συνολικό αριθμό των νοητικών αναφορών που έκαναν οι μητέρες. Η ανάλυση αυτή επιβεβαίωσε ότι ο συνολικός αριθμός νοητικών αναφορών που έκαναν οι δύο ομάδες μητέρων (με και χωρίς ντροπαλότητα) διέφερε σημαντικά, $F(2, 106) = 25{,}45$, $p < 0{,}001$, $\eta_p^2 = 0{,}194$. Από την άλλη, τα αποτελέσματά της έδειξαν ότι ούτε η ηλικιακή ομάδα των παιδιών (5-6, 6-7, 7-8 ετών), $F(2, 106) = 0{,}16$, p = n.s., ούτε η αλληλεπίδραση ηλικιακής ομάδας παιδιών και ομάδων μητέρων ήταν σημαντικές, $F(2, 106) = 1{,}60$, p = n.s. Επομένως, η ηλικία των ντροπαλών και μη ντροπαλών παιδιών δεν συσχετίζεται με την τάση των μητέρων τους να κάνουν αναφορές στον νου τους.

Τέλος, εξετάστηκε η συχνότητα με την οποία οι δύο ομάδες μητέρων έκαναν αναφορές στις γνωστικο-επιστημικές, βουλησιακές και συναισθηματικές καταστάσεις των παιδιών τους. Πραγματοποιήθηκε γι' αυτόν τον σκοπό μία 2 (ομάδες μητέρων: με ντροπαλότητα, χωρίς ντροπαλότητα) x 3 (τύπος νοητικών αναφορών: γνωστικο-επιστημικές, βουλησιακές, συναισθηματικές) μεικτή ανάλυση διακύμανσης (mixed ANOVA) με επαναλαμβανόμενες μετρήσεις στον δεύτερο παράγοντα. Η ανάλυση έδειξε ότι τόσο η επίδραση του τύπου νοητικών αναφορών, $F(1, 110) = 23{,}30$, $p < 0{,}001$, $\eta_p^2 = 0{,}175$, όσο και η αλληλεπίδραση τύπου αναφορών και ομάδας μητέρων ήταν στατιστικώς σημαντικές, $F(2, 220) = 3{,}38$, $p < 0{,}05$, $\eta_p^2 = 0{,}038$. Οι post hoc αναλύσεις με το κριτήριο Student's Newman Keuls ($p < 0{,}05$) έδειξαν ότι οι μητέρες στην ομάδα της ντροπαλότητας έκαναν σημαντικά περισσότερες αναφορές στις συναισθηματικές από ό,τι στις γνωστικο-επιστημικές ή στις βουλησιακές καταστάσεις των παιδιών τους, σε αντίθεση με τις μητέρες των παιδιών της ομάδας χωρίς ντροπαλότητα που αναφέρονταν με παρόμοια συχνότητα και στους τρεις τύπους νοητικών καταστάσεων (βλ. Γράφημα 2).

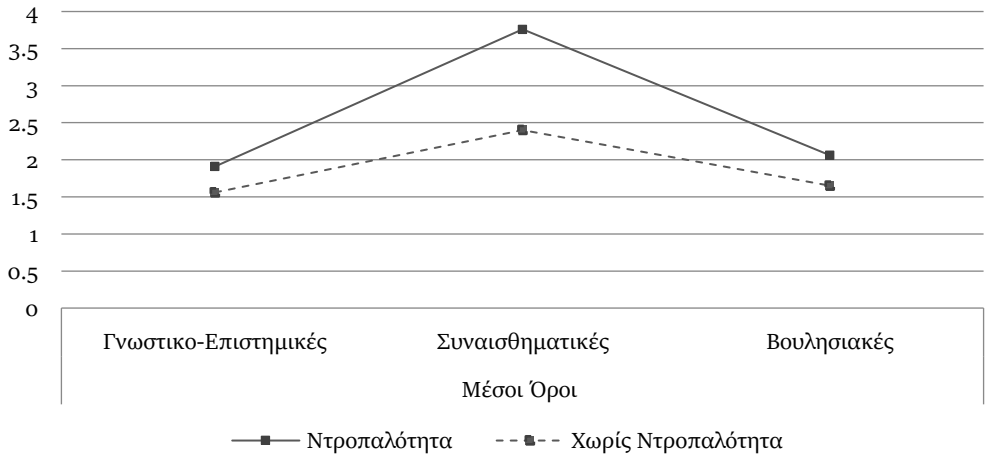

Γράφημα 2 Μέσοι όροι αριθμού νοητικών αναφορών που έκαναν οι μητέρες παιδιών με και χωρίς ντροπαλότητα κατά την περιγραφή των παιδιών τους, ταξινομημένοι κατά τύπο νοητικών καταστάσεων (γνωστικο-επιστημικές, βουλησιακές, συναισθηματικές)

Συζήτηση

Η παρούσα έρευνα εξέτασε τη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλότητα – ως χαρακτηριστικό της ιδιοσυγκρασίας – των παιδιών και στην τάση των μητέρων τους να τα αντιμετωπίζουν ως πρόσωπα με νου. Τα αποτελέσματά μας έδειξαν ότι οι μητέρες των παιδιών με ντροπαλή ιδιοσυγκρασία έκαναν σημαντικά περισσότερες αναφορές στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους από ό,τι οι μητέρες των παιδιών χωρίς ντροπαλότητα. Το εύρημα αυτό είναι σε συμφωνία με τα ευρήματα των Demers et al. (2010), οι οποίοι βρήκαν ότι η νοο-προσήλωση προβλέπει θετικά τις αντιλήψεις των μητέρων για την ιδιοσυγκρασία των παιδιών τους, όπως και με το εύρημα των Barreto et al. (2016) ότι η γονεϊκή νοο-προσήλωση συσχετίζεται με την εξωστρέφεια. Η δική μας έρευνα επεκτείνει τα ευρήματα αυτά, δείχνοντας ότι η τάση των μητέρων για αναφορά στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους συσχετίζεται με μία ακόμη διάσταση της ιδιοσυγκρασίας, την ντροπαλότητα.

Η συγχρονική φύση των δεδομένων της παρούσας έρευνας δεν επιτρέπει την εξαγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την αιτιακή κατεύθυνση της σχέσης ανάμεσα στη νοο-προσήλωση των μητέρων και στην παιδική ντροπαλότητα. Παρόλ' αυτά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, εξαιτίας της συστολής και της κοινωνικής απόσυρσής τους, τα παιδιά που έχουν ντροπαλή ιδιοσυγκρασία γίνονται πιο συχνά αντικείμενο νοητικής επεξεργασίας από τις μητέρες τους, υπό την έννοια ότι οι μητέρες των συγκεκριμένων παιδιών επιχειρούν συχνότερα από ό,τι οι μητέρες άλλων παιδιών να ερμηνεύσουν τις νοητικές καταστάσεις που υποκινούν τις

«δυσκολίες» αυτές στη συμπεριφορά τους. Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από έρευνες που έδειξαν ότι οι γονείς των ντροπαλών παιδιών είναι συχνά υπερπροστατευτικοί και υπερβολικοί στην προσοχή και τη φροντίδα που παρέχουν στα παιδιά τους (Coplan et al., 2004). Μελλοντικές έρευνες οφείλουν να εξετάσουν σε διαχρονικό πλαίσιο την κατεύθυνση της σχέσης μεταξύ ντροπαλής ιδιοσυγκρασίας και μητρικής νοο-προσήλωσης.

Η έρευνά μας έδειξε επίσης ότι η ηλικία των «ντροπαλών» και «μη ντροπαλών» παιδιών δεν επηρέασε την τάση των μητέρων να κάνουν αναφορές στις νοητικές καταστάσεις τους. Το εύρημα αυτό δεν επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα των Wang et al. (2017), οι οποίοι βρήκαν ότι η νοο-προσήλωση των μητέρων και η ηλικία των παιδιών τους συσχετίζονται θετικά. Από την άλλη πλευρά όμως, είναι σε συμφωνία με τα ευρήματα της διαχρονικής μελέτης των Kirk et al. (2015), η οποία έδειξε ότι η τάση των μητέρων για αναφορά στις νοητικές καταστάσεις των παιδιών τους παρέμεινε σταθερή για ένα χρονικό διάστημα 8 μηνών. Τα ευρήματά μας σε συνδυασμό με εκείνα των Kirk et al. (2015) ενισχύουν την άποψη ότι η νοο-προσήλωση είναι σταθερό και διαχρονικό χαρακτηριστικό της σχέσης μητέρας-παιδιού που δεν διαμεσολαβείται από την ηλικία του τελευταίου (Illingworth et al., 2016).

Ένα άλλο σημαντικό εύρημα της παρούσας έρευνας είναι ότι οι μητέρες της ομάδας ντροπαλότητας έκαναν πιο συχνά αναφορές στις συναισθηματικές καταστάσεις των παιδιών τους από ό,τι οι μητέρες της ομάδας χωρίς ντροπαλότητα. Ενδέχεται, λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που επιφυλάσσει η ντροπαλότητα για την κοινωνική ζωή των παιδιών (Coplan et al., 2004) και των δυσκολιών προσαρμογής που αυτά αντιμετωπίζουν στο σχολείο (Coplan, 2000), οι συγκεκριμένες μητέρες να αντιλαμβάνονται τα παιδιά τους ως «πιο ευάλωτα» (Coplan et al., 2009. Paulussen-Hoogeboom et al., 2007) και να επικεντρώνονται συχνότερα στις συναισθηματικές τους καταστάσεις. Εναλλακτικά, μπορεί η τάση αυτή των συγκεκριμένων μητέρων να συσχετίζεται με δικά τους ατομικά χαρακτηριστικά (π.χ. ενσυναίσθηση μητέρων, εσωτερικευμένες αναπαραστάσεις τους για τον δεσμό κ.ά.˙ βλ. Milligan et al., 2015). Όποιος και αν τελικά αποδειχθεί ότι είναι ο λόγος που οι μητέρες των ντροπαλών παιδιών κάνουν συχνές αναφορές στα συναισθήματα των τελευταίων, θα ήταν ενδιαφέρον μελλοντικές έρευνες να διερευνήσουν πιο διεξοδικά τους διαφορετικούς τύπους νοητικών καταστάσεων (βουλησιακές, γνωστικο-επιστημικές, συναισθηματικές) στους οποίους οι μητέρες κάνουν αναφορά κατά την περιγραφή των παιδιών τους.

Η παρούσα έρευνα έχει ορισμένους περιορισμούς. Ένας βασικός περιορισμός της είναι ότι οι μετρήσεις της νοο-προσήλωσης στηρίχθηκαν στις περιγραφές που έκαναν οι ίδιες οι μητέρες. Ομοίως, τα δεδομένα για την ντροπαλότητα των παιδιών στηρίχθηκαν σε εργαλεία που συμπληρώθηκαν από τις μητέρες και τους εκπαιδευτικούς των παιδιών. Μελλοντικές έρευνες θα πρέπει να διερευνήσουν τη σχέση ανάμεσα στη μητρική νοο-προσήλωση και στην ντροπαλή ιδιοσυγκρασία των παιδιών αξιοποιώντας και άλλα εργαλεία. Ενδεικτικά, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν μέθοδοι όπως η παρατήρηση τόσο για τον εντοπισμό των ντροπαλών παιδιών όσο και για την αξιολόγηση της νοο-προσήλωσης των μητέρων τους. Απομένει επίσης να διερευνηθεί εάν και άλλα ατομικά χαρακτηριστικά – εκτός της ηλικίας – ενδεχομένως επιδρούν στη σχέση ανάμεσα στην ντροπαλή παιδική ιδιοσυγκρασία και στη μητρική νοο-προσήλωση. Για παράδειγμα, το αναπτυξιακό ιστορικό, η γλωσσική ικανότητα, άλλες διαστάσεις της συναισθηματικής ικανότητας και η θεωρία του νου των παιδιών είναι ατομικά χαρακτηριστικά που ενδεχομένως διαδραματίζουν διαμεσολαβητικό ρόλο και θα ήταν ενδιαφέρον να μελετηθούν.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Baretto, A. L., Fearon, R. M. P., Osorio, A., Meins, E., & Martins, C. (2016). Are adult mentalizing abilities associated with mind-mindedness? *International Journal of Behavioral Development*, *40*(4), 296–301. https://doi.org/10.1177/0165025415616200

Buss, A. H. (1985). A theory of shyness. In W. H. Jones, J. M. Cheek, & S. R. Briggs (Eds.), *Shyness: Perspectives on research and treatment* (pp. 39–46). Plenum Press. https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0525-3_4

Buss, A. H., & Plomin, R. (1984). *Temperament: Early developing personality traits.* Lawrence Erlbaum Associates.

Buss, A. H., & Plomin, R. (1986). The EAS approach to temperament. In R. Plomin & J. Dunn (Eds.), *The study of temperament: Changes, continuities and challenges* (pp. 67–80). Lawrence Erlbaum Associates.

Coplan, R. J. (2000). Assessing nonsocial play in early childhood: Conceptual and methodological approaches. In K. Gitlin-Weiner, A. Sandgrund, & C. Schaefer (Eds.), *Play diagnosis and assessment* (2nd ed., pp. 563–598). Wiley.

Coplan, R. J., Prakash, K., O'Neil, K., & Armer, M. (2004). Do you 'want' to play? Distinguishing between conflicted-shyness and social disinterest in early childhood. *Developmental Psychology*, *40*(2), 244–258. https://doi.org/10.1037/0012-1649.40.2.244

Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and Individual Differences*, *46*(2), 241–246. https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.10.011

Crozier, W. R. (2000). *Shyness and social relationships. Shyness: Development, consolidation and change.* Routledge.

Crozier, W. R. (2002). Shyness. *The Psychologist*, *15*, 460–463. https://doi.org/10.4324/9780203183427

Demers, I., Bernier, A., Tarabulsy, G., & Provost, M. (2010). Maternal and child characteristics as antecedents of maternal mind-mindedness. *Infant Mental Health Journal*, *31*(1), 94–112. https://doi.org/10.1002/imhj.20244

Gagné, C., Bernier, A., & McMahon, C. (2018). The role of paternal mind-mindedness in preschoolers' self-regulated conduct. *Infant and Child Development*, *27*(3), e2081. https://doi.org/10.1002/icd.2081

Illingworth, G., MacLean, M., & Wiggs, L. (2016). Maternal mind-mindedness: Stability over time and consistency across relationships. *European Journal of Developmental Psychology*, *13*(4), 488–503. https://doi.org/10.1080/17405629.2015.1115342

Kagan, J. (1994). *Galen's prophecy: Temperament in human nature.* Basic Books.

Kagan, J. (2003). Behavioral inhibition as a temperamental category. In R. J. Davidson, K. R. Scherer, & H. H. Goldsmith (Eds.), *Handbook of affective sciences* (pp. 320–331). Oxford University Press.

Kirk, E., Pine, K. J., Howlett, N., Wheatley, L., Schulz, J., & Fletcher, B. (2015). A longitudinal investigation of the relationship between maternal mind-mindedness and theory of mind. *British Journal of Developmental Psychology*, *33*, 434–445. https://doi.org/10.1111/bjdp.12104

Laranjo, J., Bernier, A., Meins, E., & Carlson, S. M. (2014). The roles of maternal mind-mindedness and infant security of attachment in preschoolers' understanding of visual perspectives and false beliefs. *Journal of Experimental Child Psychology*, *125*, 48–62. https://doi.org/10.1016/j.jecp.2014.02.005

Lundy, B. L. (2013). Paternal and maternal mind-mindedness and preschoolers' theory of mind: The mediating role of interactional attunement. *Social Development*, *22*, 58–74. https://doi.org/10.1111/sode.12009

Lundy, B., & Fyfe, G. (2016). Preschoolers' mind-related comments during collaborative problem-solving: Parental contributions and developmental outcomes. *Social Development*, *25*(4), 722–741. https://doi.org/10.1111/sode.12176

McMahon, C. A., & Bernier, A. (2017). Twenty years of research on parental mind-mindedness: Empirical findings, theoretical and methodological challenges, and new directions. *Developmental Review*, *46*, 54–80. https://doi.org/10.1016/j.dr.2017.07.001

McMahon, C. A., & Meins, E. (2012). Mind-mindedness, parenting stress, and emotional availability in mothers of preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, *27*, 245–252. https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.08.002

Meins, E. (1997). *Security of attachment and the social development of cognition.* Psychology Press.

Meins, E., Centifanti, L., Fernyhough, C., & Fishburn, S. (2013). Maternal mind-mindedness and children's behavioral difficulties: Mitigating the impact of low socioeconomic status. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *41*, 543–553. https://doi.org/10.1007/s10802-012-9699-3

Meins, E., & Fernyhough, C. (2010). *Mind-mindedness coding manual* (Version 2.0). [Unpublished manuscript]. Durham University, Durham, UK.

Meins, E., & Fernyhough, C. (2015). *Mind-mindedness coding manual* (Version 2.2). [Unpublished manuscript]. University of York, York, UK.

Meins, E., Fernyhough, C., Russell, J., & Clark-Carter, D. (1998). Security of attachment as a predictor of symbolic and mentalising abilities: A longitudinal study. *Social development*, *7*(1), 1–24. https://doi.org/10.1111/1467-9507.00047

Meins, E., Fernyhough, C., Arnott, B., Turner, M., & Leekam, S. R. (2011). Mother- versus infant-centered correlates of maternal mind-mindedness in the first year of life. *Infancy*, *16*(2), 137–165. https://doi.org/10.1111/j.1532-7078.2010.00039.x

Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Clark-Carter, D., Gupta, M. D., Fradley, E., & Tuckey, M. (2003). Pathways to understanding mind: Construct validity and predictive validity of maternal mind-mindedness. *Child Development*, *74*(4), 1194–1211. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00601

Meins, E., Fernyhough, C., Wainwright, R., Das Gupta, M., Fradley, E., & Tuckey, M. (2002). Maternal mind-mindedness and attachment security as predictors of theory of mind understanding. *Child Development*, *73*(6), 1715–1726. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00501

Milligan, K., Khoury, J. E., Benoit, D., & Atkinson, L. (2015). Maternal attachment and mind-mindedness: The role of emotional specificity. *Attachment and Human Development*, *17*(3), 302–318. https://doi.org/10.1080/14616734.2014.996573

Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J., Hermanns, J., & Peetsma, T. T. (2007). Child negative emotionality and parenting from infancy to preschool: A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, *43*(2), 438–453. https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.2.438

Park, S. Y., Belsky, J., Putnam, S., & Crnic, K. (1997). Infant emotionality, parenting, and 3-year inhibition: Exploring stability and lawful discontinuity in a male sample. *Developmental Psychology*, *33*(2), 218–227. https://doi.org/10.1037/0012-1649.33.2.218

Rapee, R. M., & Coplan, R. J. (2010). Conceptual relations between anxiety disorder and fearful temperament. *New Directions for Child and Adolescent Development*, *127*, 17–31. https://doi.org/10.1002/cd.260

Rothbart, M. K. (1981). Measurement of temperament in infancy. *Child Development*, *52*(2), 569–578. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1981.tb03082.x

Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at three to seven years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, *72*(5), 1394–1408. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00355

Rubin, K. H., Burgess, K. B., & Coplan, R. J. (2002). Social withdrawal and shyness. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds.), *Blackwell handbook of childhood social development* (pp. 330–352). Blackwell.

Rubin, K. H., Burgess, K. B., & Hastings, P. D. (2002). Stability and social-behavioral consequences of toddlers' inhibited temperament and parenting behaviors. *Child Development*, *73*(2), 483–495. https://doi.org/10.1111/1467-8624.00419

Rubin, K. H., Coplan, R. J., & Bowker, J. C. (2009). Social withdrawal and shyness in childhood and adolescence. *Annual Review of Psychology*, *60*(1), 141–171. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.60.110707.163642

Rubin, K. H., Nelson, L. J., Hastings, P. D., & Asendorpf, J. (1999). The transaction between parents' perceptions of their children's shyness and their parenting styles. *International Journal of Behavioral Development*, *23*, 937–958. https://doi.org/10.1080/016502599383612

Schmidt, L. A., Polak, C. P., & Spooner, A. L. (2001). Biological and environmental contributions to childhood shyness: A diathesis–stress model. In W. Crozier & L. E. Alden (Eds.), *International handbook of social anxiety: Concepts, research and interventions relating to the self and shyness* (pp. 29–51). Wiley.

Wang, L., Zhu, L., & Wang, Z. (2017). Parental mind-mindedness but not false belief understanding predicts Hong Kong children's lie-telling behavior in a temptation resistance task. *Journal of Experimental Child Psychology*, *162*, 89–100. https://doi.org/10.1016/j.jecp.2017.04.023

Wood, J., McLeod, B., Sigman, M., Hwang, W. C., & Chu, B. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *44*, 134–151. https://doi.org/10.1111/1469-7610.00106

Xu, Y., Farver, J. M., Chang, L., Zhang, Z., & Yu, L. (2007). Moving away or fitting in?: Understanding shyness in Chinese children. *Merrill-Palmer Quarterly*, *53*, 527–556. https://doi.org/10.1353/mpq.2008.0005

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ | RESEARCH PAPER

Shy temperament in childhood: investigating the role of maternal mind-mindedness

Plousia MISAILIDI[1], Sofia ORFANIDOU[1]

[1]Department of Primary Education, University of Ioannina

KEYWORDS

Children
Maternal mind-mindedness
Mental states
Mothers
Temperamental shyness

CORRESPONDENCE

Plousia Misailidi
University of Ioannina
Department of Primary Education, Ioannina, GR-45110, Greece
Email: pmisaili@uoi.gr

ABSTRACT

Relations between children's temperamental shyness and mothers' propensity to think and describe their children as individuals with minds (mind-mindedness) were examined. A between groups design was used to assess whether mothers of a group of 5- to 8-year-old shy children (n = 60) and mothers of a comparison group with non-shy children (n = 60) differed in the frequency and types of references they made to their children's mental states. Mothers were asked to provide written descriptions of their children (Meins & Fernyhough, 2010, 2015). Descriptions were coded for references to three types of mental states: volitional (e.g. "want", "need", "try"), cognitive (e.g. "think", "believe") and emotional (e.g. "happy", "sad", "shy"). Shyness was assessed through separate parent and teacher reports of children's temperament. As predicted, differences were found in the overall number of references to mental states, but also in the types of mental states to which mothers of shy and non-shy children referred. Temperamental shyness was associated with more frequent maternal references to children's mental states and specifically to emotions. Findings are discussed in relation to the need to extend our understanding on the potential associations between child characteristics, such as temperament, and maternal mind-mindedness.

© 2021, Πλουσία Μισαηλίδη, & Σοφία Ορφανίδου
License CC-BY-SA 4.0